

syys, hyvyys y.m. jotka ovat, tahi joiden ainakin pitäisi olla yhtä painavia rakkauden solmimisessa, tietysti korkeimman olennon, ihmisen rakkauselämässä. Sitäpaitsi vaikuttavat, varsinkin nämä henkiset ominaisuudet eri tavalla naiseen ja mieheen: miestä viehättää enemmän rakastettavan olennon hilpeys, iloisuus, uhraavaisuus y.m. semmoiset henkiset ominaisuudet; nainen kiintyy suuresti mieheen hänen osoittamansa pelkäämättömyyden, älykkäisyyden ja aatteellisuuden nojalla.

Sattuvasti sanoo tohtori Helen Stöcker, rakkauselämän uuden suunnan tienraivaaja: »Ilman vahinkoa ruumiilliselle ja sielulliselle kehitykselle ei mikään ihminen, ei mies eikä nainen siedä sitä, että hän on koko elinaikansa poissuljettuna luonnollisesta, inhimillisestä toiminnasta, joka kuuluu alkuperäisten viettien joukkoon.» Ja Helen Stöcker vaatii sentakia aivan oikein naiselle kuten miehellekin oikeutta kaikenpuoliseen henkiseen kehitykseen ja oikeutta rakkauteen, ilman kovin ahdistavia rajoituksia, mitkä rajoitukset vain ilman joutavia muodollisuuksia vetävät rajaviivan *syvällisen, ihmistä täydellisesti vallitsevan rakkaustunteen ja löyhän yhtymisen välille ja asettavat ankaria siveellisiä velvollisuuksia miehellekin nykyisessä yhteiskunnassa mahdollisista seuruksista.*

15. 2. 25.

LUONNON RAKKAUSELÄMÄ

eli

DIVINA COMMEDIA

eli

JUMALALLINEN HUVINÄYTELMÄ.

(Biologinen katsaus.)

Kuuluksa esteetikko Fr. Th. Vischer lausuu tunnetussa runossaan: »Auch Einer»:

»Oi maailman henki, mitä tehnyt oot,
 Rakensit suoraan, vinoon väännähdit;
 Sun avarassa luomakunnassas'
 Käy kaikki vinoon, kaikki käyräks käy,
 Miss' puuttuu aatos, lempi ihmisten.»

Mutta eivät ainoastaan ihmiset, vaan nähtävästi myöskin »eläimet» ajattelevat puhumattakin rakkaudesta. Sillä huolimatta esim. muutamien ampiaislajien (*Scolia*, *Ammophila*, *Cerceris* y. m.) aivan eriskummallisesta vaistosta, on se nyt jo kerrassaan vanhanaikainen käsitys, että vaisto olisi jotain yksitoikkoista, muuttamatonta perintöä; sillä alimmatkin eläimet silminnähtävästi myöskin ajattelevat (k. m. m. prof. Reuterin kirj. »Piirteitä eläinten elämästä» I, II), kuten esim. muurahaiset ja monet muut; ja suuri ranskalainen tutkija Giard on näyttänyt toteen, että itse vaistokin, joka ei ole muuta kuin saman toiminnan periytymistä jälkeläisille, voi oleellisesti ulkonaisten olojen, esim. vedenpitoisuuden vaikutuksesta muuttua.*) Mutta tässä nyt ei ole kysymys eläinten ajattelemiskyvystä, vaan niiden rakkauselämästä.

Eräs kuuluisa tutkija, prof. Max von Gruber on, kuten monet muutkin tiedemiehet, selittänyt, että eläinten ruumiissa (siihen luettu ihminenkin) löytyy kaksi suurta soluryhmää: siitinsolut ja sooma- eli ruumissolut. Edelliset toimittavat suvun lisäämistä ja jälkimäiset yksilön ylläpitämistä; *edelliset ovat ilmeisesti hallitsijoina, jälkimäiset vain palvelijan asemassa.* Meidän täytyy sentakia luonnon rakkauselämälle antaa suuri merkitys juuri siitä syystä, että luonto selvästi vaatii sukupuolilyhteyttä ja että rakkaus, kuten esim. rakkaus-

*) Suuri botaanikko ja luonnontutkija R. H. Francè on monessa teoksessa, esim. »Die Seele der Pflanzen» selvästi todistanut, etteivät kasvitkaan ainoastaan rakasta, vaan että he myöskin hermojensa kautta käyttävät ainakin neljää eläinten aistinta, mikä seikka kopeilevan ihmisen sopii ottaa huomionsa.

romaaninkin ihmiselämässä suuresti nauttima suosio osoittaa, lisää n.s. »valon hetkiä» ja tekee elämän paljon hauskemaksi ja iloisemmaksi. Sattuvasti lausuu Havelock Ellis, Englannin suurin tutkija sukupuoli-asioissa: »Kellä se tunne on, että sukupuoli-vietti on jotakin huonoa tai vieläpä alhaistakin ja saastaista, on järjetön ja epämoraalinen henkilö.» Ja tämän käsityksen sukupuoli-vietin alhaisuudesta sanoo maailman mainio filosofi Nietzsche kuolemansyyniksi elämän pyhää henkeä vastaan. Tämä on kyllä etupäässä lausuttu ihmisen rakkauselämästä, mutta se pitää — mutatis mutandis — nähtävästi paikkansa yleensä. Saman suuntaan käypi luonnon tutkijan ja esteetikon, arvossa pidetyn Bölschen lausunto: »Niin tosiaan, sukupuoli-toimitukseen yhtyy suunnaton salaperäinen suloisuus. Hurja, voisi sanoa, villi nautinnon tunne syöksee raivoavilla aalloilla sinun ylitsesi. Ja koko sinun olentosi hukkuu juopuneessa antautumisessa tuohon pyhään purppurasyvyyyteen ja tuo laavan kuuma nautinnon-aalto painaa sinua tähtiä kohti. Se on puhdasta luonnon tunnetta.» Totta tosiaankin, tämä rakkauden kappu käypi läpi koko luomakunnan *korkeammassa tai alemmassa muodossa.*

Mutta aloittakaamme aivan alusta. Kivikunnan rakkaudesta ei voi puhua mitään, ellei sitä käsitä aivan kemiallisessa merkityksessä, jolloin kivilläkin sanotaan tavallaan olevan eloa. — Siis kasvikuntaan. Kasvit lisääntyvät monella tavalla, ilman että kaikista voisi puhua jonkunlaisesta varsinaisesta rakkaudesta tavallisessa merkityksessä. Taivukkaat, istukkaat ja silmikoittamiset eivät juuri voi tulla kysymykseen; samoin alhaisimpien itiökasvien jakautumiset ja kuroutumiset. Rakkaus käsitteeseen kuuluu varsinaisesti kahden olion yhtyminen tavalla tai toisella suvun muka lisäämistä varten, sekä koiras- että naaraspuolisen olennon yhtyminen toisiinsa. Kukissa näitä olioita edustavat hede ja emi, joko nyt nämä sitten ovat samassa tai eri kukissa.

Tuuli tahi enimmäkseen hyönteiset välittävät yhtymiset; sillä, vaikka siitinpöly voisikin joskus hedelmöittää saman kukan emiä, niin luonto yleensä kukissa niin kuin koko luomakunnassa karttaa n. s. sukurut-sausta. Juuri hyönteisiä houkutelaksensa luokseen useimmat kukat levittävät erinomaista tuoksua, niin kuin jasmiinit, ruusut y. m. Tämä hyönteisten käynti erisukuisten kukkien luona on monasti sangen merkillisesti järjestetty, kuten esim. käenvirsun eli tikankontin (*Cypripedium Calceolus*) komeassa kukassa. Yllä mainittu tutkija Francè kertoo näet, mitenkä pienet mehiläiset sen sievien verholehtien ja kukkapussin taimmaisessa sisuksessa tuoksuvan hunajan houkutuksesta hiipivät avoinaisesta aukosta kukan sisään, hedelmäpölyisinä toisesta kukasta ja ulos pyrkiessään hedelmöittävät aukossa vastassa olevan emin.

Kuitenkaan eivät aina hyönteiset eikä tuuli vaan myöskin vesi tuulen kanssa yhdessä saattavat hedelmäpölyn toisesta kukasta toiseen, kuten asian laita esim. on kauniin Vallisnerian vielä ihanammassa Gardajärvessä. Mutta eivät kaikki kukat sittenkään karta itsensä hedelmöittämistäkään; sillä Francè asiantuntijana väittää, että alpeilla ja varsinkin norjalaisilla tuntureilla, jossa on vähän hyönteisiä, tämä hedelmöittämistapa saman kukan siitinelinten välillä on suuresti voitolla. Tämä seikka mielestäni viittaa siihen, että kukat voivat sikiytyä jo ennen kuin hyönteisiä oli olemassakaan, itsehedelmöittämisen, tuulen ja veden avulla — siis aivan geologisen kehitysoopin mukaan. Väittäähän prof. Gruber, että ihmistenkin parissa kaikkien lähimpien sukulaisten, sisarustenkin rakkauselämä ei *itsessään* tarvitse tuottaa huonoja perinnöllisiä seurauksia, vaikka vaara siitä on erittäin suuri. Mutta jo kasvissa ilmenee tuo suuressa osassa eläinkuntaakin (esim. hyönteisissä) tapahtuva neitsyeellinen synnytystapa (parthenogenesis) s. o. jonkunlaisena poikkeuksena synnytys ilman toista sukupuolta, siis ilman varsinaista »rakkautta». Kasvikunnassa on esimerkkinä

tästä m. m. tavallinen hiirenhame (Alchimilla vulgaris) ja eläinkunnassa on, kuten sanottu, tämä siittäminen ilman »rakkautta» sangen tavallinen ilmiö, etenkin kun muutamissa eläinlajeissa ylipäänsä ei synny koiraksia tahi niitä syntyy vain ajoittain. Onpa vielä onnistuttu, varsinkin suurelle amerikkalais-saksalaiselle äsken kuolleelle tiedemiehelle Loebelle kemiallisilla aineilla hedelmöittää neitsyeellisiä munia; mikä sen perästä kun Woehler kemiallisesti n. sata vuotta sitten aikaansaai todellista ihmisvirtsa, on merkellisimpiä keksinnöitä tällä alalla.

Ja nyt siirrymme eläinkuntaan. Tarkastakaamme hiukan alimmalla asteella seisovien infusoorieläinten rakkauselämää. Nämä paljaalle silmälle melkein näkymättömät pikkueläimet sikiytyvät enimmäkseen jakautumalla ja tämä jakautuminen voi jatkua niin pitkälle, että eräs pikkueläin noin 50:n päivän kuluessa on jakautumalla synnyttänyt 1 1/2 miljoonaa samantyyppisiä eläimiä. Mutta tämä jakautuminen ei jatku loppumattomiin, vaan noin 800—1,000 sukupolven jälkeen tapahtuu n. s. konjugationi: kaksi noista pikkueläimistä puristuvat toisiaan vastaan, suu suuta vastaan ja sitten alkavat taas uudet jakautumiset. Ja että näissä pikkueläimissä tapahtuu jonkunlainen korkeampien eläinten rakkauteen verrattava yhtyminen, voi päätellä siitä, että kummassakin eläimessä löytyy suurempi liikkumaton ydin ja pienempi liikkuvainen, joka toisesta eläimestä siirtyy toiseen. Nämä ilmeisesti vastaavat, toinen, liikkumaton, naaraksen munaa, ja toinen, liikkuvainen, koiraksen siementä. Suuri luonnon tutkija Haeckel on käsittänyt infusoorieläinten jakautumisprosessia jonkunlaiseksi »osittaiseksi kuolemattomuudeksi»; mutta mielestäni voisi asiaa käsittää niinkin, että jokainen konjugationi eli yhtyminen jakautumisella synnyttää sukupolvittain miljoonia jälkeläisiä ja kun tämä siittämisvoima on loppunut, tarvitaan uutta konjugationia.

Sangen merkillinen on erään medusan Gastraeen rakkauselämä; sekin on hyvin alhaisella kannalla: sillä ei ole kuin yksi aukko ja sen kautta se sieppaa eli kahmii ruokansa ja saman aukon kautta se myös syytää ulos sulamattomat jäännökset, vieläpä siemenensäkin naarakseen. Ja kuitenkin ovat nämä medusaeläimet niinkuin meritähdetkin kaikkien suurten vesien todelliset kauristukset. Ja yllämainittu prof. Haeckel on niistä antanut eräässä kirjassaan sangen sieviä kuvia. Vielä kummallisempi on asianlaita meidän tavallisella kastemadolla. Kosteina, lämpiminä kesäöinä hiipii kaksi kastematoa, jotka kumpikin ovat samalla sekä koiras että naaras (hermafrodiittejä) ja asettuvat vastatusten vastakkaisiin suuntiin, niin että toisen koiraspuoli tulee toisen naaraspuolta vastaan ja luonnon vaatimus toteutuu sitten tällä tavalla. — Vielä kummallisempi on heisimadon rakkauselämä. Alkuansa tämä ei ole koiras eikä naaras eikä edes hermafrodiittikään. Se sikiytyy umppuilemalla, kuten muut alkueläimetkin, siten, että alkueläimestä ilman muuta kehityy uusi täydellinen eläin; tämän perästä taas uusi niin, että numero 2 työnnetään eteenpäin ja täten voi alkueläin itsestään synnyttää ilman varsinaista »rakkautta» aina tuhanteen asti samanlaisia olentoja, jotka kaikki pysyvät ketjuna yhdessä ja muodostavat näennäisesti yhden ainoan pitkän heisimadon ihmisen vatsassa. Mutta nämä poikaset ovat hermafrodiitteja ja he yhtyvät toisiinsa kuten yllämainitut kastemadot varsinaiseen »rakkaustoimintaan». Kun nyt jokainen poikanen laittaa n. 50,000 munaa, syntyy yhdestä alkuperäisestä heisimadon päästä $50,000 \times 1,000$ eli 50 miljoonaa heisimatoa. Ja kun tuo alkuperäinen eläin voi elää ja toimia noin 12 vuotta, on tietysti sen jälkikasvu suunnattoman suuri. Nuo munat joutuvat ulostusten kautta kitaan, lehmän tahi kalan (lihaa on siis syötävä tavallista vähemmän!), ja täten joutuvat munat ihmisruumiiseen uudestaan: uusi kiertokulku on nyt valmis. Myöskin osterit ovat hermafrodiitteja, mutta ne hedelmöittä-

vät toisiansa vuorotellen: toisena päivänä toimii toinen koiraksena, toisena taas naaraksena ja päinvastoin.

On muutamalla tieteellisellä taholla kaiken tämän johdosta väitetty, että alkuansa kaikki elävät olennot olisivat olleet hermafrodiittejä, s. o. sekä koiraksia että naaraksia samassa ruumiissa. Ja tämä otaksuma näyttää tosiaan jotenkin todennäköiseltä; sillä imettävissäkin, siis korkeimmissa eläimissä on selviä oireita tämmöisestä kaksinaisesta sukupuoliluonteesta, esim. muutamissa kaloissa, vieläpä ihmisessäkin: miehellä on näet rippeitä naisen siitinelimistä («uterus masculinus») ja aivan surkastuneet naisrinnat. Sitäpaitsi onhan yleisesti tunnettua, että poikkeuksena ihmistenkin keskuudessa on olemassa todellisia hermafrodiittejä, jotka tarpeen mukaan voivat toimia joko miehenä tai naisena; mihin jo roomalainen satiirikko Juvenalis ivallisesti viittaa.

Mutta luonnossa löytyy vielä kummallisempia esimerkkejä rakkauselämästä. Niin on m. m. olemassa eräs pikkueläin, tieteellisesti nimeltä Sphaerularia bombi, jossa kyllä koiras ja naaras yhtyvät. Koiras kuolee kohta toimituksen jälkeen, naaras sitävastoin kiipee talviuuneen nukahtavaan ampiaiseen; sen siitinelin paisuu paisumistaan paljoa suuremmaksi kun on tuo pikkueläin itse, joka kutistumistaan kutistuu melkein kuivaksi ja vasta silloin laskeutuu koko tuo eläin muniineen ulos ampiaisesta. —

Vielä kummallisempi on pienen Rabditis nimisen naskalieläimen rakkauden taru. Puolta pienempi koiras yhtyy kiimassa paljoa suurempaan naarakseen; tämä tulee raskaaksi neljästä, usein vain yhdestä poikasta. Nämä eli tämä viipyvät äidin kohdussa ja — *syövät hänet putipuhtaaksi*, niin että ainoastaan kuollut nahka jääpi jällelle. Sitten siirtyvät he sammakon keuhkoihin sukupuolittomina, mutta kehittyvät siellä hermafrodiiteiksi ja siittävät, samoin kuin kaste- ja heisimadot, poikasia; mutta nämä ovat — kummallista kyllä — joko koiras- tai naaraseläimiä.

Eikö tämä kuulusta melkein tarumaiselta? Ja kuitenkin löytyy tällä alalla vielä kummallisempia ilmiöitä. Ihmisen suolissa oleskelee eräs pikkuinen ilkeäluontoinen loiseläin, nimeltä Schistosoma, jossa rakkaustoiminta tapahtuu niin, että naaras melkein tykkönään uppoo koiraksen pitkulaiseen vatsahalkeamaan ja *molemmat eläimet elävät täten koko elämänsä yhdessä*. Toinen pikkueläin, Syngamus niminen loiseläin, elää myöskin parittain *alituudessa sukupuoliyhteydessä elämänsä loppuun saakka*. Erittäin kummallisia on samoin muutamien mustekalojen rakkauden seikkailut. Kuten tunnettu, on mustekalalla eturuumiissaan useampia lonkeroita. Yhden näistä voi koiras täyttää siemenellään, pistää sen ryntäämällä naaraksen ainoaan ruumiin aukkoon, katkaisee lonkeron ja ui hedelmöittämisen perästä iloisesti tiehensä. Mutta erittäin merkilliset rakkaussuhteet tarjoaa meille eräs Bonnellia niminen eläin, joka oleskelee m. m. Adrianmeressä. Naaras on viheriän kurkun näköinen 25—30 *sentimetrin* pituinen; koiras on todellinen lilliputti, ainoastaan 1—2 *millimetrin* pituinen.*) Mutta huolimatta pienuudestaan ymmärtää se kyllä rakastaa kookasta vaimoaan. Koiras *uppoaa täydelleen, tavallisesti noin 15 muun koiraksen seurassa*, tuon suuren emon siitinaukkoon, josta kosijat joksikin aikaa siirtyvät naaraksen vatsaonteloon, viettäen siellä hauskaa ja iloista elämää; sitten he siirtyvät takaisin naaraksen siitineliimeen ja hedelmöittävät siellä löytyvät munat. Koirakset pysyvät täällä koko elinaikansa, mutta hedelmöittyneet munat siirtyvät aikoinaan emosta ulkoilmaan.

Hämmästyttävimpiä ilmiöitä ovat myöskin simpukoitten rakkausseikkailut. Ne ovat hermafrodiittejä, kaksoissukuisia: yhdessä ainoassa aukossa on sekä koiraksen että naaraksen siitinelin. Mutta sama eläin ei täälläkään hedelmöitä itseänsä, vaikka se olisi sangen

*) Tämä epäsuhde on siis vielä suurempi kuin äsken keksityn Borneotrilobiitin (koiras 6 millin, naaras 5 sentin pituinen „mato“).

helppo tehtävä. Simpukkakosijat suorittavat ensin jonkunlaista hullunkurista kosintatanssia. Sitten ne nautinnon koroittamiseksi (!) pistävät toisiaan eräällä terävällä nuolella, sitten hedelmöittää toinen toisensa vuorotellen. Muuan simpukka *Limnaea* omistaa siitin-elimiiä eri paikoissa: edessä ja takana, niin että nämä simpukat voivat muodostaa koko sarjan tahi ketjun rakkauden toimituksessa.

Katsokaamme nyt, miten kravut ja äyriäiset rakastavat. Näistä uiskentelevat muutamat lajit suunnattomissa määrissä Plankton nimisinä ryhminä valtameressä, jossa ne ovat tärkeänä ravintona näitten merien kaloille; yksi *Chondracanthus* niminen laji on siitä merkillinen, että sen koiras vielä suuremmissa määrässä kuin *Bonnellia* on monen monta kertaa pienempi kuin naaras, mutta pienuudestaan huolimatta voi se tätä syleillä ja lempiä, pitäen sitä kiinni ha'an muotoisella tuntosarviparilla. Eräs toinen äyriäinen *Eupagurus* pitää naarasta vasemmanpuolisilla pienemmillä saksillaan yhtymistapauksessa kiinni ja käyttää oikeanpuolisia saksejaan hosuakseen luotaan muita kosijoita. Mutta kaikista äyriäisistä, haluaisin sanoa, kaikista olennoista kummallisim on n. s. kellarieläin *Oniscus*. Kun koiras lähestyy naarasta, jolla on ainoastaan yksi aukko, tyhjentää toinen tähän siemenensä; näitä vastaan on, kuten koskemattomalla neitsyelläkin, immenkalvo, joka jonkun ajan perästä halkeaa; mutta siemenet kohtaavat taas toista immenkalvoa ja tämänkin ratkettua joutuvat hedelmöittyneet munat jonkun ajan perästä ilmoille emon erästä toisesta aukeavasta aukosta. Kahdesti saapi eläin ihan uuden ihopeitteen: ensimmäisellä kerralla menee ensimmäinen aukko umpeen, toisella toinen aukko ja näin odottaa se uutta kosijaa. Kellarieläin on siis *emosta muuttunut immeksi uudelleen* — erittäin hämmästyttävä muutos, ehkä ainoa laatuun koko eläinkunnassa!

Sangen hupaisa, vieläpä suuresti naurettavakin on hämähäkkien rakkaus. Siinäkin on todellista kosintaa.

Yhtaikaa ilmestyy noin tusina koirashämähäkkejä, tappelevat keskenään kaunottarensa rakkaudesta ja se, joka sankarina on päässyt voitolle, lähestyy odottavaa kaunotarta, joka riippuu verkossaan. Mutta koska tässäkin koiras on naarasta pienempi ja heikompi, tämä taas luonteeltaan kovin syöläs ja hotkoinen, niin täytyy koiraksen toimittaa tehtävänsä kovin nopeasti, tavallisesti puolessa minuutissa. Sillä jos ei koiras ole nopea, niin naaras, vaikka se onkin halukas, silmänräpäyksessä kietoo koiraksen pauloihinsa ja imee sen sisuksen vatsaansa. Moni koiras on kuitenkin hyvin varovainen: istahtaa nopeasti naaraksen selkäpuolelle, hyväilee ja viihdyttää sitä siinä ja kiiruhtaa sieltä sitten nopeasti naaraksen oikealle puolelle vähäksi aikaa sekä uudistaa tämän tempun samalla tavalla muutamia kertoja peräkkäin.

Yhtä hupainen, mutta paljoa julmempi on mehiläisten rakkaus. Kuten tunnettu on mehiläispesässä yksi ainoa synnyttämiseen kykenevä naaras, »kuningatar», useampia neitsyeellisiä, ainoastaan työhön määrättyjä naaraksia ja vihdoin joukko koiraksia yksin siittämistä varten. Tässäkin on kosintaa ja kilpailua kosijain kesken. Kun kuningatar jonakin päivänä lähtee ilmassa lentoon, seuraa sitä parvi kosioita, mutta kuningatar suopi rakkautensa ainoastaan yhdelle, hedelmöittyy hänestä, mutta heti toimituksen jälkeen *puree tuo ylpeä kuningatar rakastajansa siitineliimen poikki ja tämä syöksee kuoliaana maahan.*)*

Yhteiskuntajärjestelmä muurahaisten keskuudessa on tunnetusti jotenkin samanlainen kuin mehiläisten, sillä pääasiallisella eroituksella, että tässä valtakunnassa on tavallisesti useampiakin kuningattaria ja että nämä hääyönä kukin sallivat kolmen koiraksen rakkautta

*) Ei voisi oikeastaan uskoa, että tällainen rakkauden raakuus olisi totta, ellei viimeistään prof. Bastian Schmid todistaisi tätä oikeaksi aikakauslehdessä „Die Natur“ (15. 11. 1922. siv. 50 ja 51). Mitähän Maeterlinck, tuo kuuluisa mystikko, voisi tämän johdosta lisätä kirjaansa „Mehiläisen elämä“.

peräkkäin; joka toimitus kestää vain kuitenkin yhden minuutin. Muurahaiskuningattaret siis elävät polyandriassa eli monimiehisydessä. Lopuksi huomautettakoon, että kun nuo hauskat päiväkorennot ovat kovin lyhyen elämän aikana saaneet tuntea rakkauden suloutta, kuolevat ne heti molemmat pois, sekä koiras että naaras turvattuaan tulevan sukupolven elämän.

Mitä ensimmäisiin luurankoihin, kaloihin tulee, niin useimmissa niistä on erittäin kaksi seikkaa merkille pantava. Ensiksi, että ne, samoin kuin kasvit suvun lisäämisessä harjoittavat mitä suurinta tuhlautta: yksi kala voi laskea miljoonittain mähnamunia, joista ainoastaan pieni osa kehittyy kaloiksi, suurin osa menee hukkaan. Tämä on yhteydessä toisen seikan kanssa, että useimmat kalat ilman varsinaista yhtymistä, siis ainakin näennäisesti ilman »rakkautta», hoitavat suvun lisäämistä. Niin esim. lohi, meidän arvokkain kalamme, kyllä vaistomaisesti ymmärtää oikeaan aikaan ilman pakotusta siirtyä merestä vuolaisiin jokiin ja siellä aimo häntänsä potkauksilla pyrkiä virtaa ja koskia vastaan sopiville kutupaikoille. Mutta päästyään perille kaivavat ne päällään ja vatsallaan metrinpituisia uurroksia virran pohjaan, potkien voimakkaalla hännällä tiellä olevat kivet syrjään ja tähän laskee nyt naaras ilman tiettyä rakkauden nautintoa mätinsä, ja sen perästä koiras maitinsa. Sentakia saadaankin molemmat kalat, koiras ja naaras, laskemaan mätinsä ja maitinsa, jos sivelee niiden vatsaa päästä alaspäin. — Sangen mielenkiintoinen on rakkauspuihissaan meidän tavallinen rautakalamme (Gasterosteus). Se alkaa naimattomana »nuorena poikana» rakentaa lammenpohjalle oikean pesän ja kun tämä on valmis, lähtee se naisparven keskuuteen, ottaa sieltä, komea kun on ulkomuodoltaan, kaunottaren kotiinsa hyvällä tahi väkisin, jos tämä ei hyvällä tule, ja jos naaras pesän aukon edessä vielä epäilee, piiskaa koiras häntä hännällään ja pistelee sitä. Kun naaras nyt on pesässä ja pannut munansa, saa se mennä ja koiras ottaa toisen

ja kolmannenkin heilan, siis kuten oikea Don Juan tai Olavi »Tulipunaisessa kukassa»; sitten laskee se maitinsa kaikkien munien yli ja hoitaa syntyviä kalanpoikasia oikein isällisellä rakkaudella, siis aivan toisin kun muutamat petoeläimet, jotka syövät omat poikaisensa. — Eräs pikku kala (Girardinus) pitää toimituksessa kovasti kiinni naaraksesta eräällä takaevällä, joka on muodostunut pihdiksi; sangen merkillistä on, että tämä kala, kuten esim. kyykäärme synnyttää eläviä poikasia. — Erittäin omituisella tavalla rakastelevat nuo hirveät haikalat, esim. n. s. kissanhai (Scyllium). Tämän koiras näet puristaa renkaana poikittain naarasta, niin että edellisen pää ja häntä yhtyvät tässä poikittaisessa asennossa; kiima ilmenee siinä, että 20 minuutin kuluessa hengitys yhä kiihtyy ja koko ruumis hytkähtää.

Sammakkoeläinten rakkaussuhteista ainoastaan muutamia tyypillisiä esimerkkejä. Kun eräs salamanderi eli liskolaji (Triton cristatus) lähtee kosimisretkelle, muuttuu melkoisesti sen ulkoasu: sen selkää ja häntää pitkin nousee korea harja ja koko sen ruumis saa komean värityksen. Tässä asussa menee se naaraksen luo, kiemurtelee sen ympärillä, tuuppii sitä nokallaan, vetäytyy taas syrjään ja lähestyy uudestaan kunnes naaras heltyy ja käypi suostuvaiseksi. Nyt käyttää koiras tilaisuutta: heittää »paketin» siemeniään maahan, jonka naaras korjaa taka-aukkoonsa; »rakkauseikkailu» tapahtuu täten ainakin näennäisesti ilman »rakkautta», varmasti ilman yhtymistä. — Sangen silmäänpistävää on varsinaisten sammakkojen suunnattoman voimakas kiima. Koiras nousee naaraksen selkään, puristaa sen vyötäjäiset etujaloillaan, joiden päässä vielä on vahvat imukänsät ja viipyy tässä kiima-asennossa 4—5, kylmempinä aikoina 8—10 päivää, välistä aina 7 viikkoon saakka, joka eläinten rakkauselämässä jo on melkoinen rekordi.

Lintujen rakkauselämässä on se omituisuus, että ne, muutamista poikkeuksista huolimatta (esim. kukko),

säännöllisesti elävät yksiavioelämää, eli monogamiaa. Koiraksella ylipäänsä ei ole mitään ulkonevaa siitin-elintä (poikkeuksina strutsi, joutsen y.m.). Mutta iloisesti asettuu esim. koirashaikara korkealle katolle rakennetun pesän päällä seisovan naaraksen selkään, tekee pitkillä jaloillaan niksauksen ja suorittaa täten lemmenheitäväänsä. Tämä sama haikara voi kiimansa yltäkyläisyydessä yhtyä esim. pelikaaninaarakseen, kuten Brehm kertoo. Useat linnutkin suorittavat samoin kun hämähäkitkin y.m. naaraksen edessä kaikenmoista kiemailua ja liehakoitsevia liikkeitä. Niin kertoo esim. Darwin, mitenkä koko joukko noita erittäin komeita paratiisilintuja lentää johonkin puuhun, ja siellä kaikenmoisella tavalla loistavien siipiensä levittämällä, ruumiin höyhenpukunsa nostattamisella y.m. keikailevat herättäkseen naaraksen huomiota, joka melkoisen tyynesti katselee tätä puuhaa. Eräs paratiisilinnun sukulainen, nimeltä Clamydodera, rakentaa poikaispesän ohella ennen kosimistaan varsinaisen metrinpituisen morsiuskammion, joka on todellakin kauniisti sisältä koristeltu kukilla y.m. ja jossa se viettää kuherrusaikansa kauniin morsiamensa kanssa.

Ainoastaan muutamia esimerkkejä muitten imettäväisten rakkaudesta: onhan niiden rakkauselämä yleensä melkein yhtäläinen kuin ihmisen, ellei sielullista rakkautta oteta lukuun. Niiden alimmalla asteella on nokkaeläin, joka eroaa kaikista muista imettäväisistä siinä, että sillä on yhteinen aukko kummankinlajisille ulotuksille ja synnyttämislle; koiraksella on siitinelimenä ainoastaan jonkunlainen lisä eli osa aukosta. Seuraavaavalla asteella seisovassa imettäjäisryhmässä, australialaisissa pussieläimissä eroavat molemmat käytävät yhteisestä aukosta. — Sängen huvittava on maamyyrän rakkauselämä. Kuten tunnettu, kaivaa se maan sisällä 50 metrinkin pitkiä käytäviä. Kun se täällä tapaa naaraksen, ajaa se sen johonkin umpikujaan, sulkee sen sinne ja rupee kauhean mustasukkaisuuden valtaamana taistelemaan kilpakosijoitaan vastaan, joita voi olla

montakin. Sillävälin voi naaras kaivaa umpikujasta omaa käytävää ja siten päästä ulos vankilastaan sekä tavata uuden rakastajan — tietysti äärettömäksi harmiksi tuolle alkuperäiselle, mustasukkaiselle kosijalleen. — Merkillinen on koirien rakkaus. Naaras ei yleensä huoli kaikista koirista: se on tavallisesti sangen turhantarkka valinnassaan ja asettaa yhden ainoan kosijoistaan etusijalle, jonka kanssa se elää yksiaviossa ja synnyttää yksinomaan sille useammissa synnytyksissä poikasia. — Apinoista kertoo suuri luonnontutkija Brehm sangen elävästi, että jonkun apinaryhmän johtaja aina esiintyy sulttaanina, jonka haaremina kaikki naisapinat ovat. Koiras on kauhean mustasukkainen eikä mitenkään salli toisten koirasapinoitten rakastella noita haareminaisia; rankaisee heitä tämmöisestä rikoksesta hyvin tuntuvasti lämäyttämällä korvapuustia ja muulla tehokkaalla tavalla; naarakset tästä syystä eivät uskallakaan lähestyä toisia nuoria kosijoita.

Korkeimmalla asteella koko luomakunnassa on ihminen. Tämä ei kuitenkaan merkitse kovin paljon. Harvoista poikkeuksista (Wallace y.m.) huolimatta ei yleensä tieteellisesti kehittynyt ihminen otaksu, että koko tämä käsittämätön suuri luomakunta aina spirilinebulosoihin saakka olisi toimeenpantu eläinkunnan »korkeinta» olentoa varten — olkoonpa muuten sen tarkoituksena mikä hyvänsä tahi ei mikään. Me ihmiset seisomme vain eläinkunnan ylimmällä asteella ja meillä on varsinaisten eläinten kanssa sangen paljon yhteistä, jos kohta eroavaisuuksiakin on olemassa varsinkin rakkauselämässä. Ihmisillä ei esim. ole varsinaista kiima-aikaa,*) kuten eläimillä; mutta silti meidänkin rakkaustunteemme on hyvin voimakasta laatua ja me voimme monasti vielä saada siihen selittämätöntä kiihoitustakin, kuten asian-

*) Tästä seuraa, ettei miehen ja naisen yhtymiset yksinomaan tarkoita suvun lisääntymistä, sillä muutenhan täytyisi lakata yhdeksän kuukauden ajaksi, kun lapsi on selvästi tulossa.

laita on varsinaisessa eläinkunnassa, esim. perhosten tuoksuvat suomut, monen eläimen hyvänhajuisset rahkoset, lintujen laulut, sammakkojen kurnutukset y.m. Eittämätöntä onkin, että ihmisenkin rakkaus alkuansa alimmilla asteilla on ollut ja yleensä vieläkin näillä asteilla on pelkästään ruumiillista eli fyysillistä laatua. Että naista — ja siis miestäkin — alkuansa pidettiin yksinomaan sukupuoliolentona, todistaa monen muun ohessa kaksi satoja tuhansia vuosia maassa virunutta, v. 1890 Ranskassa löydettyä ihmisen norsunluista pat-sasta, joista naisen siitinelin on suunnattoman ulkonevasti esitettynä. Vielä kehittyneempinäkin aikoina on sama käsitys esim. intialaisilla aivan valtaavana — niin muinaisuuden etevimmässäkin kulttuurikansassa, muinaiskreikkalaisissa oli vielä aviiovaimon ja poikaheilan rakkaus tällä eläimellisellä kannalla. Se kohosi kyllä jossain määrin täällä — merkillistä kyllä — miehen ja hetäärin eli rakastajattaren yhdyselämässä, jommoisessa elivät esim. kuuluisa Perikles ja Aspasia, Platon ja Archaijanassa, Aristoteles ja Phyllis, Pythagoras ja Theano, Praxiteles ja Phryne y.m. Platon m.m. vaati jo rakastetun naisen henkistäkin ihailemista. Kristinuskon tulo muutti melkoisesti rakkauden käsitteen. Apostoli Paavali sanoo suoraan (Korinth. k. 1, 7); »Miehelle on hyvä, ettei hän koske vaimoon» (aivan kuten Tolstoy; varsinaiset eläimet jäisivät sitten vain jällelle) »mutta huoruutta välttääkseen pitääköön jokainen vaimoaan ja vaimo miestään. Jos naimattomat eivät voi pidättäytyä, tulee heidän naida; sillä parempaa on elää avioliitossa, kuin palaa himosta.» Villikansojen käsitystä rakkaudesta ei tämän kristinuskon varsinaisen perustajan mielipide juuri voita. Kuuluisa kirkkoisä Origenes teki väkivaltaisesti itsensä itse rakkaudelle kykenemättömäksi ja neuvoi pidättäytymiseen avioliitossakin! Kristinuskon toinen »pyhä isä» Augustinus, joka kymmenkunta vuotta eli likaisimmassa huoruudessa, pani yksinomaan painoa sielulliseen toimintaan ja useammat kirkonisät katsoivat samoin kaikkea

sukupuolielämää syntiseksi ja saastaiseksi, varsinkin koska muka ihmisten ulostukset käyvät samaa tietä kun sukuelimien toiminta — niin, menivähän muutamainiinkin pitkälle, että väittivät ihmisen yläpuolen olevan Jumalan luoman ja alapuolen perkeleen. Huolimatta muutamista valistuneemmista kirkkoisista kasvoi kasvamistaan tämä käsitys kristikunnassa, kunnes se nousi huippuunsa paavi Gregorius VII:n aikana, joka järkähtämättömästi vaati, ainakin papiston pysymistä erillään naisesta. Kristinuskon kannattajat puolustivatkin yleensä pitkiä aikoja tämmöistä asketismia eli täydellistä pidättäytymistä. Tämä ei voinut estää kristillistä ritarikuntaakaan keskiajalla harjoittamasta rakkauden nautintoa jotenkin lihallisessa muodossa, vaikka se peittyikin »hienoihin» menettelytapoihin. Vielä renessanssikin puolusti etenkin aistillista rakkautta. Kuitenkin esiintyy jo Petrarkan ja Arioston lauluissa rakkaus jalostuneenakin: Arisosto esim. sanoo itse rakastavansa rakastajatartaan Alessandra Strozzia »hänen avoimen ja vapaan sielunsa, hänen jalojen tapojensa ja hänen ajatusten lähteestä pulppuavan kaunopuheliasuutensa takia».

Valistuneen ihmisen käsitys ihmisrakkaudesta nyky-aikana on yhteydessä siveellisten ja yleensä sielullisten käsitteiden kanssa. Mutta tämä käsitys, kuten moni muukin ihmisen rakkauselämän kanssa yhteydessä oleva seikka, voi melkoisesti poiketa tavallisen ja jokapäiväisen ihmisen filisterikäsituksesta siveellisyyteen perustuvasta rakkaudesta. Voi esim. katsoa tieteelliseksi saavutukseksi, että vaatetus alkuansa, mikäli se ei ollut tarpeen kylmyyttä vastaan, ei suinkaan tarkoittanut arkojen paikkojen peittämistä, vaan aivan päinvastoin, s.o. lähti (kuten nykyään yleisesti myönnetään tanssista) eroottisista eli rakkautta herättävistä ja kiihoittavista vaikuttimista. Ylipäänsä näet kuumissa maissa alastomina kulkevat naiset koristavat juuri ruumiinsa arkoja paikkoja kaikenmoisilla helyillä ja kirjavilla tilkuilla vetääkseen täten huomion näihin ruu-

miin puoliin, välittämättä vähääkään niiden peittämisestä. Taidekin esittää ihmisen kauniit muodot aivan alastomana: alastomuus ja siveellisyys sekä siveellinen rakkaus eivät itsessään ole missään ristiriidassa keskenänsä; ihmisen oma sisus asettaa ne tämmöiseen ristiriitaisuuteen. Kuuluisa lähetyssaarnaaja Livingstone kertoo, että balondaneekerien kuningatar vastaanotti hänet ujostelematta *aivan* alastomana ja esim. kafferi-naiset ovat hyvin siveät eivätkä salli mitään sopimaton lähestymistä, vaikka kulkevat ihan alastomina. Vaikka naisen häveliäisyys meihin tekee sangen miellyttävän vaikutuksen — sitä voisi sanoa naisen hienon hienoksi itsetiedottomaksi keimailuksi — niin meillä on kuitenkin lukemattomia todistuksia siitä, että tämä tunne, kuten itse siveyskin, ei ole ihmisessä alkuperäistä, vaan on seuraus taloudellisista ja uskonnollisista kehitysmuodoista; suurin osa ihmiskunnasta ei tiedäkään häveliäisyyden tunteista mitään, ja puhumattakaan vastenmielisyyttä herättävästä häveliäisyyden teeskentelemisestä on itse häveliäisyys eri kansoissa ollut tahi on vielä aivan erilainen. Ainakin joku aika sitten näytti kiinalaisnainen minkä ruumiinsa osan tahansa miehelle enemmän kun paljaat jalkansa, turkkilaisnainen ei mitenkään minun ollessani Konstantinopolissa, näyttänyt kasvojensa alapuolta ja mustalaisnainen ei suinkaan paljasta sääriään vieraalle miehelle j.n.e. Historian isä Herodotos kertoo, että muinaisuudessa trakialaiset naimattomat naiset helposti antautuivat miehille, mutta naituja naisia taas pidettiin hyvin tarkasti silmällä. Päinvastoin ovat nykyaikana Konstantinopolin kreikkalaiset tytöt sangen siveellisiä, mutta naituina aivan toisin. Ylipäänsä ovat neitseellisyys ja naisen uskollisuus avioliitossa *alkuansa* lähteneet miesten itsekkäistä vaatimuksista ja taloudellisesta yliherruudesta ja aviorikkomusta katsottiinkin *ensin* alkuaikoina vain omaisuuden loukkaukseksi, koska nainen silloin ja paljoa myöhemminkin on ollut miehen omaisuutta ja orjattarena. Sillä tunnettuhan on, että kaikki nämä vaatimuk-

set eivät liioin ole kohdistuneet mieheen: olihan esim. itse psalmisti kuningas Taavetilla Batseba juttunsa ja hänen pojallaan, ylistetyllä Salomolla oli 600 jalkavaimoa; Kaarlo »Suurella» koko joukko samanlaisia ja Vladimirilla, kristinuskon »pyhällä» perustajalla Venäjällä yhteensä 500 vakinaista jalkavaimoa. Samasta lähteestä kotoisin on *alkuansa* miehen tunnettu mustasukkaisuus, joka välistä on mennyt niinkin pitkälle, että kun keskiajan ristiritarit matkustivat Itämaille taistellakseen Kristuksen haudan valloittamiseksi, panivat he kotiin jääneiden vaimojen uumenien ympäri rautaisen tahi hopeisen mitättömän pienellä aukolla varustetun vyön, joka poissaolon ajaksi lukittiin ja jonka avaimen ritari otti mukaansa pyhälle maalle. — Kaikesta tästä käypi selville, ettei käsitys siveydestä ja siihen perustavasta rakkaustunteesta kaikkina aikoina ole ollut sama eikä vieläkään sitä ole kaikissa suhteissa.

On paljon kiistetty tieteellisissäkin piireissä, onko ihmisen alkuperäinen rakkaus esiintynyt monogamisena eli yksiavioisena tahi polygamisena eli moniavioisena, ehkäpä polyandrisenakin eli moniavioisena naisen puolelta. Edellistä mielipidettä ei voitane perustella, kuten esim. prof. Westermarck tekee, lintujen ja muutamien apinoitten monogamisella elämällä, joka ei olekaan poikkeukseton. Jälkimmäiseen käsitykseen viittaavat yleensä villikansojen rakkaussuhteet ja myöskin n.s. punalua-avio m.m. Havajisaarella, jossa veljekset pitävät kaikki vaimonsa ja sisaret kaikki miehensä yhteisesti. Mutta yhdentekevää, onko ihmisen rakkauselämä *alkuansa* ollut polygaminen vai monogaminen, *niin jälkimmäinen on ainoa rakkauden muoto*, joka nykyään ihmiselle sopii; sillä ylemmältä katsantokannalta lähtien täytyy väittää, että sekä polygaminen että polyandriinen yhtyminen rakkaudessa alentaa miehen ja *etenkin naisen*, jonka arvo nykyään kohoamistaan kohoaa. *Ainoastaan todellisesti monogamisessa rakkauden yhtymisessä antautuu sekä mies että nainen koko sielullaan ja ruumiillaan rakastetulle olenolle.* Sillä jos esim.

mies ainoastaan ruumiillisesti rakkaudessa yhtyy naiseen, käypi tämä rakkaus, kuten esim. Holger Drachmann »Venezian yössä» aivan oikein osoittaa, kohta lopuansa kohti, ja toiselta puolen, jos rakkaus, kuten esim. Goethen todenmukaisesti (prof. Dünzerin y.m. laajojen tutkimusten nojalla — vastoin V. Söderhjelmin otaksu-
maa) rouva von Steiniin, on puhtaasti vain henkistä laatua, niin tämä rakkaus varmasti sekin vihdoin sammuu tahi laimenee. Miehen ja naisen rakkaussuhde, jos se on syvällistä laatua, ei silti tarvitse välttämättömästi olla sidottu *minkäänlaisiin muodollisiin kaavoihin*, eikä kestää koko elinajan, *vaikka juuri tämä on erittäin suotavaa*; kuuluisa ruotsalainen kirjailijatar Ellen Key sanoo: »Ne, jotka toisiaan rakastavat» (tietysti syvällisemmin) »ovat mies ja vaimo.» Ennen mainittu suuri tutkija Havelock Ellis kertoo, että hän kerran poikana oli eräällä Tyynen valtameren saarella ja siellä ahneesti söi viinirypäleitä, kunnes häntä rupesi tympäisemään; mutta, sanoo hän, jos pieneltä pojalta silloin alussa olisi kysytty, josko hän olisi koko elinaikansa joka päivä tahtonut syödä melkoisen määrän rypäleitä, olisi hän yhtä iloisesti siitä allekirjoittanut sopimuksen, kun ilosta loistava sulhanen tahi siveä morsian aviosopimuksen elinajaksi. Ensimmäinen, joka kristillisessä maailmassa julisti avioliiton peräti maalliseksi asiaksi ja teki avioeron yksinomaan asianomaisten vapaaehtoisesta suostumuksesta riippuvaksi, oli Englannin suuri tosijumallinen ja kristitty runoilija John Milton († 1674). Hänestä ei kuitenkaan avioliitto ollut yksistään lihallinen yhtymä, vaan hän vaati asianomaisilta älyllistä ja henkistä yhteiselämää; muuten avioliitto piti purettaman. Kuuluisa ajattelijan Arthur Schopenhauer on esittänyt merkillisen rakkausliiton ihmisten kesken, jota on nimetty tetraganiaksi eli neljännaimiseksi. Hän sanoo: »Kahden miehen pitää aina yhdessä omistaa yksi aivan nuori nainen; kun tämän kukoistusaika on ohi, ottavat he toisen yhtä nuoren, joka riittää kunnes molemmat miehet ovat vanhat.» Tämä, lievemmiten sanoen, kum-

mallinen ehdotus, perustuu Schopenhauerin käsityksen mukaan siihen, että yksi mies »kuluttaa» kaksi naista elinaikanaan. S:n käsitys koskee nähtävästi ainoastaan rakkauden ruumiillista puolta eikä siis ole paljoa parempi kuin polyandria eli polygamia. Yhtä merkittävä on eräs toinen ehdotus, joka kuitenkin on paljoa järkevämpi ja jonka m.m. on puolustanut Parisin yliopiston uskonopillinen professori Sabatier (lue Sabatiee). Tämä on niin sanottu koeavio: kaksi syvemmin rakastavasta yhtyvät toisiinsa viimeiseen asti noin parin kolmen vuoden ajaksi, ehdolla, ettei saa syntyä lapsia (mikä tietysti on helposti vältettävissä, jos mies menettelee rehellisesti — valitettavasti hän ei yleensä sitä tee). Kun rakkauden huumaus tämän ajan kuluessa on mennyt ohitse ja molemmat rakastavaiset katsovat itsensä sopivan toisen toiselle, solmitaan varsinainen avioliitto, mieluummin koko elinajaksi; ellei, eroavat he, nainen käy leskestä ja mies leskimiehestä. Arvellaan, että täten paremmin kartettaisiin noita suunnattoman lukuisia onnettomia avioliittoja, jotka solmitaan nuoruuden kuumimmassa kiimassa ja joiden »onnellisuudesta» ei edeltäpäin tiedetä mitään, koska kumpikin asianomainen »kihlaus» aikana ei näytä huonoja ja jokapäiväisiä puoliaan.

Schiller väitti aikoinansa, että koko ihmiselämä perustuu »nälkään ja rakkauteen». Samaan suuntaan on Goethe lausunut (10 epigramma) ja Venäjän suuri runoilija Turgenjev väittää: »Kaikki mikä elää liikkuu saadaksensa ravintoa ja hakee ravintoa jatkaakseen sukua.» Ja ihmiskunnan suurimmat nerot, kuten esim. Renan, Laplace, Comte ja Sonja Kovalevsky ovat suoraan väittäneet, että ainoastaan rakkauden takia maksaa vaivaa elää. Pompeijinkin raunioista pankkiiri Iucundusen talosta on kaivettu esille kaksoissäikeistö, joka suomeksi kuuluu:

»Ken voi lempiä, se eläköön; ken ei, heti kuoloon:
Kahdesti kuolkohon se, ken sitä sallinut ei.»

Ja samoin laulaa rakkaudesta eräs nuori suomalainen runoilija:

»Nyt vasta elämä minulle aukeaa
Kuin umpustansa ruusu se puhkeaa.»

Kun nyt luomme aivan lyhyen jälkikatsahduksen esitettyyn luonnonrakkauselämään, niin monesta ehkä tuntuu kuin se olisi ainoastaan jonkunlainen jumalallinen huvinäytelmä, jossa kaikki luontokappaleet olisivat vain tanssitettuja nukkeja, osaksi hyvinkin naurettavalla tavalla. Suuri filosofi Leibnitz väitti aikoinaan, että tämä maailma oli paras kaikista, vaikka hän ei osannutkaan sitä verrata muihin maailmoihin. Ja tuo sukkela satiirikko Voltaire onkin armottomasti ruoskinut Leibnitzin käsitystä kuuluisassa romaanissaan »Candide». Ruotsin suuri runoilija Gustav Fröding laulaa runossaan »Den evige juden»:

»Världsförloppet vecklar ut sig galet,
Det är komiskt mitt i all sin ståt,
Därför ler jag åt det långa kvalet,
Det är icke värt en klagolåt,
När all världen är att skratta åt.»

eli suomeksi:

»Luomakunnan kehitys on hurjanlainen,
Komeudessaan vain se naurattaa;
Siksi tuskilleni naurahdan mä vainen,
Kannata tok' ei mun valittaa,
Koko maailma kun naurattaa.»

Me voimme tietysti nauraa luomakunnan hullunkurisuuksille rakkaudenkin alalla, mutta epäilemättä teemme oikein, jos me, ihmiset, otamme huomioon Goethen väitteen (Wilhelm Meisters Wanderjahre): »Koko maailman olemus on edessämme kuten suuri

kivilouhimo rakennusmestarin edessä, joka ainoastaan silloin ansaitsee tämän nimen, jos hän näistä satunnaisista luonnon massoista panee kokoon hänen hengestään lähteneen alkukuvan mitä suurimmalla ymmärtäväisyydellä, tarkoituksenmukaisuudella ja lujuu-della.» Kaikki meidän ulkopuolellamme on ainoastaan alkuainesta, voisin kai sanoa: myös kaikki meissä it-sessänne, mutta syvällä meissä uinuu se luova voima, joka voi luoda, mitä täytyy olla; ja jos seuraamme John. St. Millin neuvoa: *ottaa tämä luomakunta totiseltakin kannalta, korjata ja parantaa, mikä siinä naurettavaa, vieläpä epäonnistunuttakin on ja aateloittaa elämämme jalolla toiminnalla ja myös lempiä jalolla lemmellä.*

18. 4. 24.